

Pyhä Henrik – kansallispyhimys, piispa ja marttyyri

Suomen apostolina pidetään Britteien saarilta Ruotsin Uppsalaan tullutta piispa Henrikiä, joka saapui mahdollisesti vuonna 1155 yhdessä kuningas Eerikin kanssa järjestämään kirkollisia oloja Ruotsin Itämaahan eli nykyisen Suomen alueelle. Kuningas Erik palasi nykyisen ruotsin puolelle ja kärsi siellä marttyyrikuoleman vuonna 1160. Perimätiedon mukaan piispa Henrik olisi kuollut marttyyrina Köyliönjärven jäällä 20. tammikuuta 1166.

Aikalaisläheteitä pyhästä Henrikistä ei liene säilynyt. 1200-luvun jälkipuoliskolla eli noin sata vuotta kuoleman jälkeen kirjoitettiin Henrikin elämästä ja kuoleman jälkeisistä ihmeistä virallinen pyhimyslegenda. Vaikka pyhimyksiä julistamisesta eli kanonisatioista ei ole asiakirjoja, on selvää, että piispa Henrikiä on jos varsin pian pidetty pyhänä niin Suomessa kuin muuallakin. Tästä todistaa myös runsas paikallinen nimistö ja suullinen perimätieto. 1600-luvulla kirjoitettiin muistuin kansanruno ”Piispa Henrikin surmavirsi”, joka sekin periytynee keskiajalta. Kirkollisessa legendassa ja kansanrunossa on pieniä eroja. Jälkimmäinen mainitsee surmaajaksi suomalaisen talonpojan Lallin.

Piispa Henrikin kärsittyä marttyyrikuoleman, ruumis kuljetettiin Nousiaisiin ja hänen haudalleen rakennettiin kirkko. Nousiaisten kirkossa on nykyäänkin Suomen keskiajan merkittävin taide-esine, nk. Pyhän Henrikin sarkofagi, jonka rikas kuvitus perustuu kirkolliseen legendaan. Kirkollinen keskus siirtyi 1200-luvulla Nousiaisista Korosteiden niemelle. Vuonna 1300 kesäkuun 17. päivänä vihittiin nykyinen Turun tuomiokirkko, jonne siirrettiin seuraavana päivänä Nousiaisista osa Henrikin pyhänjäänöksistä. Piispa Henrikin muistoa on vietetty keskiajalta lähtien kahtena päivänä, marttyyrikuoleman muistoa eli nk. Talvi-Heikkiä 20. tammikuuta (nykyään 19.1.) ja pyhänjäänösten siirtoa eli translaatiota Kesä-Heikkiä 18.6.

Pyhän Henrikin tie

Nykyinen Pyhän Henrikin tie on pituudeltaan noin 140 kilometriä. Tämä maamme vanhin pyhiinvaellusreitti koostuu oikeastaan kolmesta keskiaikaisesta tiestä Kokemäen vanhan Teljän kauppapaikan ja Turun välillä. Pohjoisimpana reitti seuraa vanhaa Huovintietä Piispa Henrikin Saarnahuoneelta Köyliön Kirkkokarille, piispan kuolinpaikalle. Köyliöstä Säskylän, Yläneen ja Mynämäen Nousiaisien on vaellusreitit pisin osa, nk. Sant Henrikin tie. Nousiaisista reitti jatkuu Nunnapolun nimisenä Maskun ja Ruskon kautta Turkuun. Reitti on pystytty selvittämään historioitsijoiden, arkeologien ja paikallisten asiantuntijoiden yhteistyönä. Suurena apuna ovat olleet löydetyt kivetyt tiepohjat sekä runsas pyhiinvaelluksiin ja Henrik-piispaan liittyvä paikannimistö.

Pyhän Henrikin tien erityispiirre on, ettei siinä ole yhtä päätetistä. Koko reitin varrella on runsaasti pyhimyksen elämään ja ihmetekoihin liittyviä kohteita. Reitti on myös kuljettavissa molempiin suuntiin. Uudella ajalla Suomen katolilaiset ovat kokoontuneet vuodesta 1951 alkaen vuosittain Köyliön Kirkkokarille Kesä-Heikkiä lähimpänä olevana sunnuntaina. Vuonna 1979 Kokemäen ja Turun välinen reitti saatiin kokonaan merkittyä maastoon. Sen jälkeen reitillä on järjestetty vuosittain lyhyitä pyhiinvaelluksia ja muutaman vuoden välein suuri viikon mittainen ekumeeninen pyhiinvaellus. Ekumeeniset pyhiinvaellukset ovat keränneet osallistujia useista Euroopan maista ja monista kirkkokunnista.

Vuosina 2020-2023 on Pyhän Henrikin tietä kunnostettu ja kehitetty EU:n maaseuturahaston, valtion ja kuntien tukemalla Leader-hankerahoituksella. Arvokasta työtä ovat tehneet myös lukuisat talkoolaiset reitin varrella. Reitti on merkitty tunnuksin, joissa näkyy punaisella pohjalla valkoinen piispanhiippa ja kultainen sauva.

Lisätietoa reitistä löydätte Pyhän Henrikin pyhiinvaellusyhdistys ry:n kotisivuilta www.henrikinvaellus.fi.

Pyhän Henrikin tie

Pyhän Henrikin saarnahuone

Kuva, Jouni Elomaa

Kokemäellä Ylistaron kylässä, mahdollisen Teljän muinaisella kauppapaikalla sijaitsevassa hirsisaatissa Pyhä Henrik perimätiedon mukaan saarnasi ja vietti viimeisen yönään. Aitaa voidaan pitää maamme vanhimpana puurakennuksena, vaikka eivät kaikki sen hirret tutkijusten mukaan olekaan aivan Henrikin ajalta. Vuonna 187 puurakennuksen suojausti rakennettiin arkkiitehti Pehr Johan Gylichin suunnittelema uusgoottilainen tiilirakennus. Viereisessä puustossa on piispa Henrikin rintakuva, joka on kopio Emil Cedercreutzin veistoksesta.

Kokemäen kirkko – Kustaa III:n kirkko

Kuva, Marja Aulanko

Kokemäen kirkko Tulkkilan taajamassa on valmistunut vuonna 1786 ja se on arkkiitehti Carl Fredrik Adelcrantzin suunnittelema. Sitä laajennettiin vuonna 1886 pitkäkirkkosta ristikirkoksi. Kokemäen seurakunta on yksi maamme vanhimpia ja perustettu ilmeisesti jo 1200-luvulla. Kokemäenjoen pohjoisrannalla on vielä nähtävillä aiemman Pyhän Marian kirkon sakasti.

Pyhän Marian kirkon sakasti Kokemäellä

Kuva, Keijo Koskinen

Joen pohjoisrannalla Penttilänniemellä, entisellä saarella on sijainnut vanha kirkko, joka mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1374. Sitä on jäljellä vain sakasti, sillä itse kirkko purettiin vuonna 1850.

Kirkkokari

Kuva, tuntematon

Köyliönjärven pohjoisosassa sijaitsee pieni saari, jonka läheisyydessä piispa Henrikin sanotaan saaneen surmansa. Jo keskiajalla saaresta muodostui pyhiinvaelluskohde ja sinne rakennettiin kappeli viimeistään 1400-luvun alussa. Kappeli oli käytössä vielä pitkään reformaation jälkeenkkin.

Köyliön kirkko ja Polsun riihi

Kuva, Jaaikko Ojala

Köyliönjärven Kirkkoasessa oleva puukirkko valmistui vuonna 1752 ja uudistettiin nykyiseen muotoonsa uusgoottilaiseksi vuonna 1899 arkkiitehti Sebastian Gripenbergin piirustusten mukaan. Kirkon lähellä on Köyliön Vanhakartano, jonka juuret juontavat keskiajalta. Nykyään kartano on Cedercreutzin suvun hallussa. Järven länsipuolella Polsun riihen seinässä on Piispa Henrikin ruumisaaatosta kertova reliefi.

Kuninkaanlähde

Kuva, Jaaikko Ojala

Köyliön Kankaanpään kylässä oleva 1,4 hehtaarin suuruinen lampi (joka) on syntynyt lähteen patoamisen myötä. Nimensä lähde on saanut kuningas Kustaa III:n vierailusta juhannusaattona vuonna 1775. Lähteen vesi on pihitetty ekumeenisella pyhiinvaelluksella vuonna 2000.

Säskylän kirkko

Kuva Museovirasto, rakennushistorian kuvakokoelma. Fiina

Antti ja Mikael Päämäsien rakentama, vuonna 1776 vihitty puukirkko

Kristelinpottori

Kuva, Sirkka-Liisa Lattu

Säskylän puolella Yläneen (nyk. Pöytyä) rajaa oleva paikka, jonka nimi saattaa tulla Pyhästä Kristoforoksesta, maustavaisten suojeluspyhimyksestä. Paikalla on laakea kivi, jota on kutsuttu pöydäksi.

Pyhän Henrikin tie

Yläneen kirkko

Kuva, Tiina Nuortimo

Mikael Päämäsien suunnittelema vuonna 1782 valmistunut puukirkko.

Munkkeinlevo

Kuva, Jouni Elomaa

Paljas ympäristöstään kohoava kallio ja sen keskelle kivistä pinnoitu rajamerkki Yläneen (nyk. Pöytyän) ja Mynämäen rajalla. Lomaisinteesä on pöytämäinen kivipaasi, jonka on ajateltu olleen pyhiinvaeltajien levähdyspaikka.

Saarnakivi

Kuva, Urjanhai, Creative Commons

Mynämäen Mietosten Pyhärannassa on perimätiedon mukaan Piispa Henrikin maahinnousupaikka sekä ensimmäisen Suomessa piletyn saarnan paikka. Sieltä Mynämäen kirkolle johtaa 15 km mittainen Pyhän Henrikin rantatien pyhiinvaellusreitti.

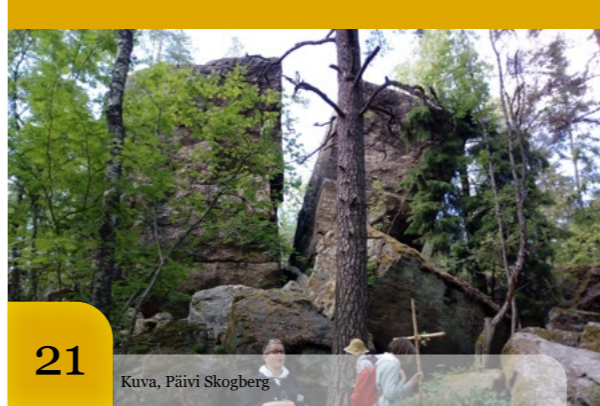
Nunnalähde

Kuva, tuntematon

Maskussa Nunnapolun varrella nykyisen kaivon kohdalla pellolla on ollut lähde, jonka luona pyhiinvaeltajat ovat perinteisesti levittäneet. Pellosta on löydetty myös tienpohjana olette laakakiviä, joista yksi on muurattu muistomerkkiin. Reitin varren monet munkki- ja nunnä-alkuiset nimet ovat yleisiä viittänsä. Kolmas ajan muistoin. Maskun pitäjällä tosin on erityinen suhde aiheeseen, sillä Karinkylään perustettiin Suomen ensimmäinen birgittalaisuostari

Pirunpesä

Kuva, Päivi Skogberg

Suomen suurimpiin siirtolohkareisiin kuuluva keskeltä hajennuttu Pirunpesä on osa muinaisranta-ouhikkaa ja siihen liittyy paljon uskomuksia ja tarinoita.

Pyhän Katariinan kirkko

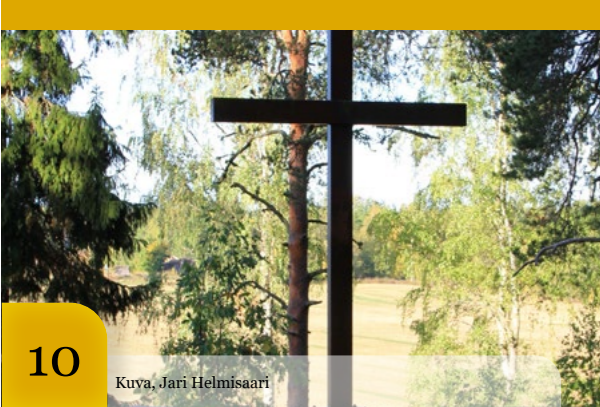

Kuva, Suomen evankelis-luterilaisen kirkon media pankki

Pyhän Katariinan kirkkomäki oli jo rautakaudella varsin suuri kalmosta. Nummen pitäjä ja sen seurakunta tunnetaan 1300-luvulta ja nykyinen Turun kaupunki on perustettu sen alueelle. Kirkko on omistettu Pyhälle Katariina Alexandrialaiselle ja Pyhälle Katariina Sienalaiselle. Nykyinen kirkkorakennus on ilmeisesti 1400-luvulta. Kirkkoa ympäröivällä hautausmaalla on useita arvokkaita erityisesti Turun Akatemiasta liittyviä hautakappelleita ja muistomerkkejä.

Aivan kirkon välittömässä läheisyydessä ovat pappila, Nummen kylän kantatalot, kirkkoaitat sekä kirkkotori.

Kappeli

Kuva, Jari Helmsaari

Mahdollisesti Yläneen aiemman, keskiaikaisen kirkon paikka. Paikalle on pystytetty muistotorni vuonna 1995.

Karjalan kirkko

Kuva, Wikwand Creative Commons (CC BY-SA 4.0)

Mynämissä, entisen Karjalan kunnan alueella, sijaitseva uusgoottilainen puinen kirkko vuodelta 1869 on arkkiitehti Georg Theodor Chiewitzin suunnittelema.

Repolan risti

Kuva, Eero Vuoleno

Nousiaisten Repolan kylässä mainitaan vielä 1600-luvulla olleen peltosarjien välissä kyntämätön kaista ja Henrikin muistotorni. Risti oli ehtinyt häviätä, mutta uus pystytettiin hulluntaina vuonna 1979.

Maskun kirkko

Kuva, Jari Kalliomäki

Myös Maskun seurakunta on yksi maamme vanhimpia, ja se mainitaan jo 1200-luvulla. Nykyinen Pyhälle Johannes Kastajalle ja Pyhälle Ursalle omistettu kirkko on rakennettu 1400-1500-lukujen vaihteessa. Aivan kirkon vieressä sen koiis- ja luoteispuolella sijaitsee kaksi rautakautista kalmosta.

Maarian kirkko

Kuva, Aarne Ormio

Räntämien eli Maarian pitäjä on yksi maamme vanhimpia ja tunnetaan jo 1200-luvulta. Nykyinen kirkko on omistettu Pyhälle Dionysiolle ja on tunnettu erityisesti kirkonrakentajien tekemistä primitiivisistä maalauksista. Kirkosta löytyy myös Suomen vanhin tekstiilinen hautakivi, nk. Ingigerdin hautakivi 1200-luvulta. Hautausmaalla on mm. kansainkuvamvleistäjä Wäinö Aaltonen hautakivi. Kirkon välittömässä läheisyydessä sijaitsee Suomen ensimmäinen tiilestä rakennettu pappila 1700-luvun toisella puoliskolta.

Turun tuomiokirkko

Kuva, Veijo Lindgren

Aivan Turun vanhan kaupungin sydämessä Unikankeeren kummulla kohoaa Suomen kansallispyhäkkö ja evankelis-luterilainen arkkipiispanistuin. Sitä alettiin rakentaa 1200-luvulla ja se vihittiin käyttöön 17.6. vuonna 1300. Kirkko on omistettu Autuaalle Neitsyt Marialle ja Pyhälle Henrikille, joista jälkimmäisen pyhänjäänökset tuotiin tänne Nousiaisista. Kirkkoa on laajennettu ja korjattu useaan otteeseen. Keskiajalla kirkossa oli yli 40 altaria. Nykyään erityisen näkyvä elementti ovat 1600-luvun monumentaalihaudat. Kirkon eteläisessä puolustuskorokossa toimii tuomiokirkkomuseo.

Kivisillansuo

Kuva, tuntematon

Vuonna 1961 metsäojaa kaivettaessa löytynyt noin 70 m pitkä ja 2 m leveä soiseen paikkaan hirsiarinan päälle laitettuja kivilaitaista tehty tienpohja.

Mynämäen kirkko

Kuva, Jouni Elomaa

Mynämäen kunnan keskustassa sijaitseva Pyhälle Laurentiukselle ja Eerikille omistettu kirkko on mahdollisesti rakennettu jo 1200-luvulla, mutta nykyinen kivikirkko sijoitetaan 1400-luvun alkupuoliskolle.

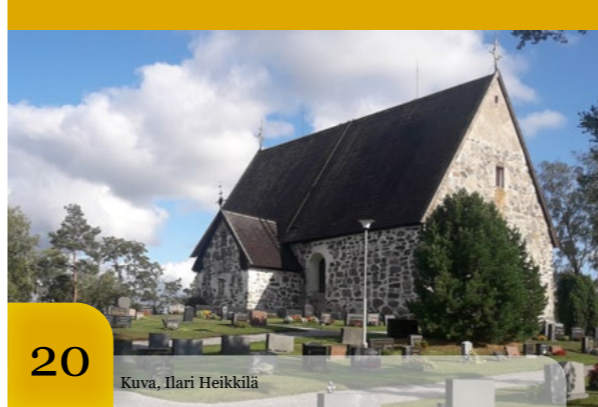
Nousiaisten kirkko

Kuva, Jari Kalliomäki

Ensimmäinen maininta Nousiaisten kirkosta on vuodelta 1232. Nykyinen Pyhälle Henrikille omistettu kivikirkko Hirvijoen rannalla on rakennettu mahdollisesti 1420-luvulla. Kirkossa on mm. belgialaisesta mustasta kalkkikivestä valmistettu ja rikkaasti kuvitetuin messinkilaitoin koristettu Pyhän Henrikin sarkofagi. Kirkon parkkipaikan vieressä, kirkon eteläpuolella keskellä peltoa on myös Kalmamiäen rautakautinen kalmosta.

Ruskon kirkko

Kuva, Ilari Heikkilä

Korkealla mäellä sijaitseva Pyhän Maria Magdalenan kirkko on valmistunut 1500-luvun alussa. Seurakunta lienee kuitenkin jo 1200-luvulta. Kirkon eteläpuolella rinteesä on muistomerkki Maunu I:lle, Ruskon Mertteläistä kotosiin olleelle ensimmäiselle suomalaisyyntiselle piispalle.

Koroinen

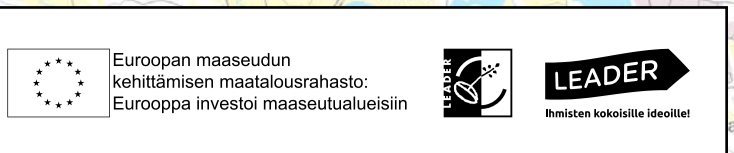
Kuva, Veijo Lindgren

Koroisteniemellä Aurajoen ja Vähäjoen yhtymäkohdassa on ollut asuttu jo rautakaudella. Vuoden 1229 jälkeen Suomen piispanistuin siirtyi sinne ja toimi siellä saman vuosisadan lopulle saakka. Paikalla on nähtävissä keskiaikaisen kirkon peruskiviä sekä piispan asunon perustuksia. Paikalle on pystytetty valkoinen muistotorni.

25

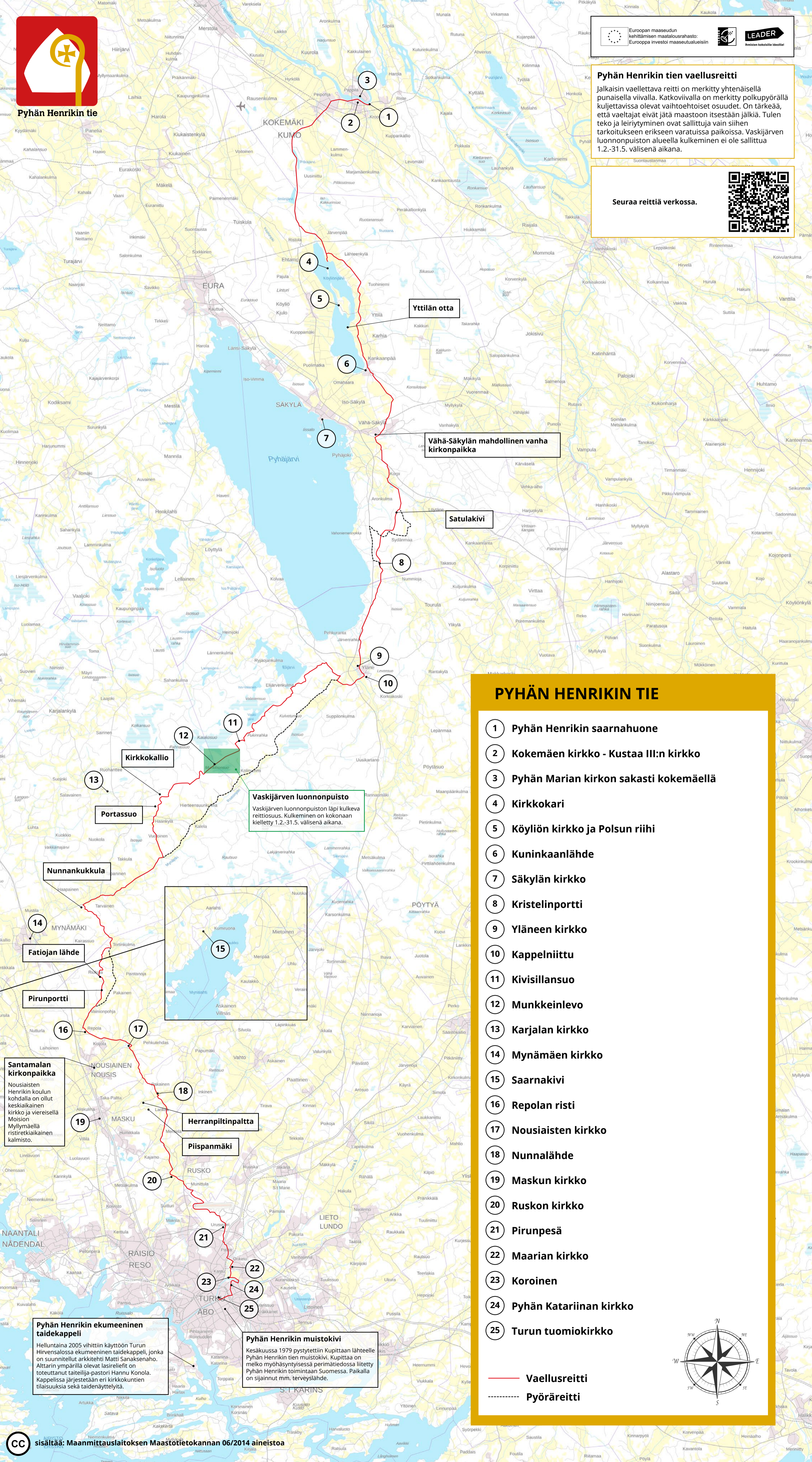
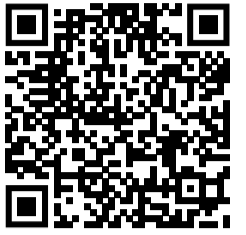
Pyhän Henrikin tie

Pyhän Henrikin tien vaellusreitti

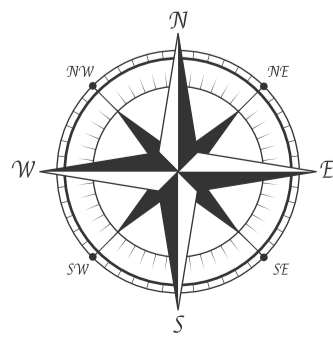
Jalkaisin vaeltettava reitti on merkitty yhtenäisellä punaisella viivalla. Katkoviivalla on merkitty polkupyörällä kuljettavissa olevat vaihtoehdot osuudet. On tärkeää, että vaeltajat eivät jätä maastoon itsestään jälkiä. Tulen teko ja leirytyminen ovat sallittuja vain siihen tarkoitukseen erikseen varatuissa paikoissa. Vaskijärven luonnonpuiston alueella kulkeminen ei ole sallittua 1.2.-31.5. välisenä aikana.

Seuraa reittiä verkossa.

PYHÄN HENRIKIN TIE

- 1 Pyhän Henrikin saarnahuone
- 2 Kokemäen kirkko - Kustaa III:n kirkko
- 3 Pyhän Marian kirkon sakasti kokemäellä
- 4 Kirkkokari
- 5 Köyliön kirkko ja Polsun riihi
- 6 Kuninkaanlähde
- 7 Säkylän kirkko
- 8 Kristelinportti
- 9 Yläneen kirkko
- 10 Kappeliiniittu
- 11 Kivisillansuo
- 12 Munkkeinlevo
- 13 Karjalan kirkko
- 14 Mynämäen kirkko
- 15 Saarnakivi
- 16 Repolan risti
- 17 Nousiaisten kirkko
- 18 Nunnalähde
- 19 Maskun kirkko
- 20 Ruskon kirkko
- 21 Pirunpesä
- 22 Maarian kirkko
- 23 Koroinen
- 24 Pyhän Katariinan kirkko
- 25 Turun tuomiokirkko

— Vaellusreitti
- - - - - Pyöräreitti

Kirkkokallio

Portassuo

Nunnankukkula

Fatiojan lähde

Pirunpotti

Santamalan kirkonpaikka
Nousiaisten Henrikin koulun kohdalla on ollut keskiaikainen kirkko ja vierisellä Moision Myllymäellä ristiretkiaikainen kalmisto.

Herranpiltpalтта

Piispanmäki

Pyhän Henrikin ekumeeninen taidekappeli
Helluntaina 2005 vihittiin käyttöön Turun Hirvensalossa ekumeeninen taidekappeli, jonka on suunnitellut arkkitehti Matti Sanaksenaho. Alttarin ympärillä olevat lasireliefit on toteuttanut taiteilija-pastori Hannu Konola. Kappelissa järjestetään eri kirkkokuntien tilaisuuksia sekä taidenäyttelyitä.

Pyhän Henrikin muistokivi
Kesäkuussa 1979 pystytettiin Kupittaan lähteelle Pyhän Henrikin tien muistokivi. Kupittaan on melko myöhänsuomenperäinen perimätiedossa liitetty Pyhän Henrikin toimintaan Suomessa. Paikalla on sijainnut mm. terveyslähde.

Vaskijärven luonnonpuisto
Vaskijärven luonnonpuiston läpi kulkeva reittiosuus. Kulkeminen on kokonaan kielletty 1.2.-31.5. välisenä aikana.

Yttilän otta

Vähä-Säkylän mahdollinen vanha kirkonpaikka

Satulakivi